

ISSN 2394-5303

TM

Special Issue **Area** January 2018

International Multilingual Research Journal

Kukadi Education Society's

SAVITRIBAI COLLEGE OF ARTS

Pimpalgaon Pisa, Tal. Shrigonda, Dist. Ahmednagar.

on

GST-Advantages and prospects

29th & 30th January 2018

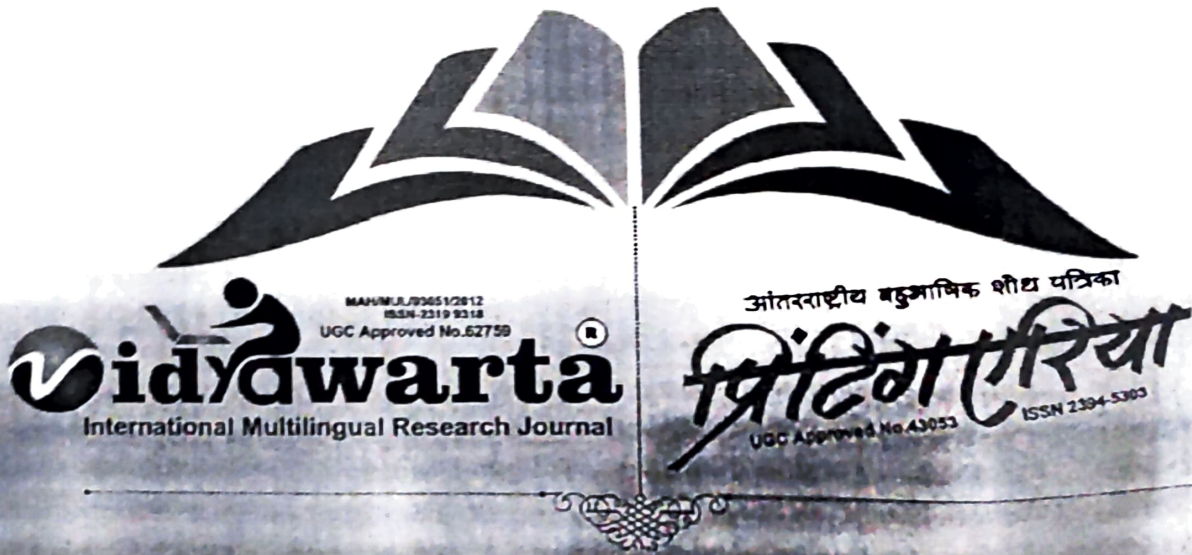

Organized by
Department of Economics

Editor
Prof. Pandarkar B.R.

Principal
Dr. Shantilal Ghegade

- 40) GST , Demonetisation & Anti-flower Campaign -Impact on Floriculture Industry
Savita R. Gonte, Dr. K N Bavale, Pune || 138
- 41) वस्तु व सेवाकर स्वरूप, व्याप्ती - शेती क्षेत्राचे फायदे
डॉ. ज्ञानदेव एकनाथ झिने, सोनई || 143
- 42) वस्तु व सेवा कर (जीएसटी) वाटचाल अम्मलबजावणी आणि भवितव्य
प्रा. सोमनाथ वसंतराव पाटील, पुणे || 146
- 43) जी.एस.टी. आणि सर्वसामान्य
प्रा.डॉ. रघुराज मुगुटराव कुरुमकर, अहमदनगर. || 149

by Government and other officials has led to an Anti-flower campaign at the government level and even at the social level. The use of flowers is now suddenly being termed as luxury and unnecessary completely over looking the fact it was the same government that promoted the growth of the Floriculture industry as the 'Sunrise industry' that would fetch the maximum foreign exchange. If Government and others concerned do not vigilantly safeguard our floriculture industry, a large number of people will lose their livelihood and India will lose its standing in the global floriculture market, this is a caution that everybody needs to take seriously in betterment of the Floriculture industry .

Reference :

1. Study on New GST Era and its Impact on Small Businesses Entrepreneurs
Saurabh Suman, Journal of Accounting, Finance & Marketing Technology Vol. 1, Issue, 02. 24-36p, August, 2017.

2. Impact of GST on Export of Goods and Services : <https://cleartax.in/s/impact-of-gst-on-export-of-goods-and-services>

3. Challenges and problems of GST in India

Dr. Jadhav Bhika Lala, Dr. TA Rajput, International Journal of Multidisciplinary Research and Development Online ISSN: 2349-4182, Print ISSN: 2349-5979

4. GST is proving to be a Procedural Nightmare for Small Service Providers and Traders : M.K. VENU

5. Top 5 challenges faced by tax & accounting professionals due to GST ET CONTRIBUTORS]

वस्तु व सेवाकर स्वरूप, व्याप्ती - शेती क्षेत्राचे फायदे

डॉ. ज्ञानदेव एकनाथ झिने

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,

मुळा एज्युकेशन सोसायटीचे

कला वार्णिज्य व विज्ञान महाविद्यालय सोनई

dnyandev79@gmail.com

*****

प्रास्तविक :- वस्तु व सेवा करांचे स्वरूप स्पष्ट करून या कराची आवश्यकता, रचना सध्दस्थिती व शेती क्षेत्रासंदर्भात चर्चा करणे हा या लेखाचा हेतू आहे. शासकीय निवेदन तज्ञांच्या प्रतिक्रिया व उपलब्ध दुय्यम तश्याचा आधार या लेखासाठी घेण्यात आला आहे.

वस्तु व सेवा कर प्रणालीची पार्श्वभूमी :- वस्तु व सेवा कर हा अप्रत्यक्ष करातील एक कर असून अप्रत्यक्षकर रचनेतील सुधारणांचे एक लक्षणीय पाऊल्य आहे. प्रचंड वाद-विवाद व संघर्षातून जन्मलेली वस्तु व सेवा कर अर्थात जी एस टी करपध्दती सर्व सामान्याच्या जिज्वनाला व्यापणारी असली तरी तिच्या बद्दल अनभिज्ञता व संभ्रम आजही कायम आहे. भारतीय अर्थव्यवस्थेत जी एस टी प्रणाली लागू होण्याअगोदर सर्व प्रकारच्या अप्रत्यक्ष करांचा (अबकारी कर , सेवाकर व विक्रीकर) एकुण करात ६५ टक्के व प्रत्यक्ष कराचा ३५ टक्के उत्पन्न मिळत होते. बहुतांशी विकसित देशात हे नेमके उलट आहे. भारतीय लोकसंख्येत प्राप्तीकराचे दाते केवळ ३.५ टक्के आहेत. कोणत्याही शासनास आपले दायित्व निभावण्यासाठी उत्पन्नाची आवश्यकता असते. उत्पन्न मिळविण्यासाठी कर हा सर्वात मोठा व महत्वाचा मार्ग आहे. कर म्हणजे सक्तीचे देणेच असते. भारतात करव्यवस्थेतून सरकारला मोठया प्रमाणात महसुल मिळायला हवा तो त्यापेक्षा कितीतरी कमी मिळतो. कारण देशात कर चुकवेगिरी मोठया प्रमाणात दिसून येते. जगामध्ये निवडक काही देशातील जी डी पी मधील कराचा वाटा बघितल्यास ब्रिटन ३८ टक्के ब्राझील ३४.४ टक्के , जपान २८ टक्के , आफ्रिका २६ टक्के, ऑस्ट्रेलिया २५.८ टक्के तर भारताचा १७.७ टक्के एवढा कमी दिसून येत होता. अशी वस्तु व सेवा कर प्रणाली आज जगात १४० देशांमध्ये

आहे. या प्रणालीचा वापर सर्व प्रथम १९५४ मध्ये फ्रान्स मध्ये झाला. भारतात ही प्रणाली अनेक अद्युत्थले पार करुन १ एप्रिल २०१७ पासून लागू झाली आहे. सर्व प्रकारच्या कराऐवजी एकच सर्वकष कर लागू करण्याचा उद्देश या करा मागे आहे.

वस्तू व सेवा कर प्रणालीचे स्वरूप :- वस्तू व सेवा कर अनेक अप्रत्यक्षकराच्या ऐवजी संपूर्ण देशात एकच अप्रत्यक्ष कर आहे हा कर उत्पादनावर नाही तर ज्यावेळी उत्पादनाचे रूपांतर पुरवठ्यात होते किंवा खरेदी विक्रीत होते त्यावर आकारला जातो. अप्रत्यक्ष कराचा दर गरिब व श्रीमंत असा भेद मानत नाही तो सर्वासाठी सारखाच असतो. त्यामुळे तो श्रीमंतापेक्षा गरिबांना अधिक जाचक ठरतो. ही देशातील सर्व अप्रत्यक्षकरांची एकत्रित मोठ बांधली असली तरी तिचा त्रास गरिबांना अधिक होत आहे. हे या कराचे वैशिष्ट्य म्हणावे लागेल. सध्या हा कर ०,५,१२,१८,२८ टक्के अशा विविध टप्प्यात आकारण्यात येत आहे.

जी एस टी ही आदर्श पध्दत असली तरी भारतात या करप्रणालीची अंमलबजावणी ज्या पध्दतीने होत आहे त्यातून काही विरोधाभास पुढे येत आहेत. जागतिक स्तरावरील अनुभव पाहता या कर प्रणालीत गरिबांवर अधिक अन्याय होत आहे. हा कर वस्तू व सेवाच्या उपभोगावर आकारत जात असल्याने या करपध्दतीचा दृष्टीकोन ग्राहक केंद्र आहे. त्यामुळे ग्राहक संख्या अधिक असलेली राज्य व मोठी उत्पादक राज्य यांत सुरवातीपासून संघर्ष आहे. महसूल गमावावा लागण्याच्या भितीने अनेक राज्याकडून करदराच्या निश्चितीबाबत वाद-विवाद आहेत.

कराचा समावेश :- अ) केंद्रीय स्तरावर असणा-या खालील करांचा समावेश वस्तू व सेवा करामध्ये केला आहे.

१) केंद्रीय उत्पादन शुल्क २) उत्पादन शुल्क औषधे व प्रसाधन सामग्री ३) अतिरिक्त उत्पादन शुल्क ४) अतिरिक्त सिमाशुल्क ५) विशेष अतिरिक्त सिमाशुल्क ६) सेवा कर ७) वस्तू व सेवा परवठा संबंधित केंद्रीय अधिभार व उपकर

ब) राज्यस्तरावर असणारे खालील उपकर वस्तू व सेवा करामध्ये समाविष्ट केले आहेत.

१) राज्यशासन मुल्यवर्धित कर २) केंद्रीय विक्रीकर ३) ऐषोरामावरील कर ४) मनोरंजन व करमणुकीच्या साधनावरील कर ५) जाहिरातीवरील कर ६) खरेदीकर ७) लॉटरी, पैज व जुगारावरील कर ८) वस्तू व सेवा पुरवठा संबंधित राज्यशासनाचे अधिभार व उपकर

जी एस टी संदर्भात केंद्रीय पातळीवर दोन कायदे करण्यात

आले आहेत.

१) सेंट्रल जी एस टी (सी जी एस टी)

२) इंटरस्टेट जी एस टी (आय जी एस टी)

सी जी एस टी केंद्र सरकार बसवते व गोळा करते व आय जी एस टी राज्य सरकार बसवून गोळा करते जर वस्तू व सेवांची देवाण घेवाण दोन राज्यामध्ये किंवा केंद्रशासीत प्रदेश आणि राज्यामध्ये झाली तर राज्यांतर्गत कराव्यतिरिक्त केंद्रीय कर देखील भरावा लागेल जर कोणीही नोंदणीकृत करदात्या व्यतिरिक्त म्हणजे ज्याचे उत्पन्न २० लाखापेक्षा कमी आहे अशा पुरवठादाराकडून सेवा किंवा वस्तू घेत असल्यास त्याचा कर प्राप्त कर्त्याने भरणे अपेक्षित आहे. ज्याचा व्यवसाय तात्पुरत्या स्वरूपाचा आहे असे व्यावसायिक हंगामी स्वरूपाची नोंदणी करू शकतात. या कायद्याचे आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे विविध प्रकारचे परतावे इनपुट टॅक्स क्रेडिट व्यावसायिकाला मिळणार आहे ते परतावे पुरवठाकर्त्याने भरणे आवश्यक आहे. प्राप्तकर्ता व पुरवठादार यांनी वेळेत व अचूक परतावे भरणे या प्रणालीमध्ये आवश्यक आहे. चुकीचा परतावा भरल्यास व्याज व दंड यांना आमंत्रण दिल्यासारखे राहते म्हणून नियमाचे पालन करणे आवश्यक आहे.

वस्तू व सेवा करांची व्याप्ती :-

एक्साईज कर वस्तूचे उत्पादन करणाऱ्याला भरावा लागत होता मुल्य वर्धीतकर (व्हॅट) वस्तूची विक्री करणा-या व्यापाऱ्याला भरावा लागत होता सेवा कर (सर्व्हिस टॅक्स) सेवा उपलब्ध करून देणा-या व्यक्तींना लागत होता या प्रत्येक कर कायद्याचा विषय वेगळा होता. परंतु वस्ते व सेवा या दोन्ही क्षेत्रातील विविध अंगे जी एस टी मध्ये समाविष्ट झाली आहेत त्यामुळे जी जी व्यक्ती व्यापारधंदा उद्योग व्यवसाय करते ती सर्व जी एस टी च्या कक्षेत आली आहेत जी एस टी कायद्यानुसार त्यांना करपात्र व्यक्ती (Taxable person) असे म्हटले आहे पर्सन या शब्दाच्या निर्देशित व्याख्येनुसार खाली व्यक्ती, संस्था यांना जी एस टी कर कायदा लागू आहे.

१) नैसर्गिक व्यक्ती

२) अविभक्त हिंदू कुटुंब

३) कंपनी

४) व्यवसाय संस्था

५) लिमिटेड लायबीलिटी पार्टनरशिप

६) व्यक्तीचा संघ

७) केंद्र, राज्य, प्रांतिक अथवा कंपनी कायद्याने प्रस्थापित महामंडळ तसेच शासकीय कंपनी

८) भारताबाहेर तेथील कायद्याचे स्थापित नियम निकाय

९) सहकार कायद्यानुसार नोंदणीकृत सहकारी संस्था

- १०) स्थानिक प्राधिकरण
११) केंद्रशासन व राज्यशासन
१२) सोसायटी नोंदणी अधिनियम १८६० खाली असलेली
सोसायटी
१३) विश्वस्त मंडळ
१४) वर ज्याचा उल्लेख झाला नाही अशी कोणतीही
कायदेशिर व्यक्ती थोडक्यात हा कायदा सर्व व्यापी आहे.

जी एस टी चे फायदे :- कर रचना जितकी गुंतागुंतीची कर, भरणा तितका, किचकट, कर व्यवस्थापन तितके जाचक तेवढा भ्रष्ट प्रवृत्तीना वाव मिळतो व कर चुकण्याची प्रवृत्ती वाढते. आज केंद्र सरकार व राज्य सरकारचे अनेक आस्तित्वात असलेले अप्रत्यक्ष वस्तू व सेवा कर या करामध्ये समाविष्ट होत असल्याने अप्रत्यक्ष करांची संख्या कमी झाली. सरकारी पातळीवर पाहता सरकारचे अप्रत्यक्षकर संकलन त्यामुळे सुधारणार आहे राष्ट्रीय उत्पन्न वाढीस जी एस टी च्या अंमलबजावणीमुळे अर्थव्यवस्थेतील विविध विभागावर प्रभाव पडून त्याचे समाजाला फायदे होत आहे.

शेती क्षेत्राच्या दृष्टीने विचार करता शेती क्षेत्र हे राष्ट्राच्या जीडीपी मध्ये महत्वाचा वाटा उचलणारे क्षेत्र आहे. भारतीय शेती उत्पादनासाठी वस्तू व सेवा कर राष्ट्रीय पातळीवर एकच कर दर देणारे भारत हे पहिले राष्ट्र ठरले आहे. शेती हा व्यवसाय आहे यात काही वाद नाही मात्र जीएसटीच्या कायदयामध्ये असे स्पष्ट केले आहे की शेतकरी ही करपात्र व्यक्ती नाही या कायदानुसार जी व्यक्ती स्वतः जमीन कसते ती व्यक्ती शेतकरी या संज्ञेत समाविष्ट होईल जी व्यक्ती अंग मेहनत करून कुटुंबातील व्यक्तीकरवी अंगमेहनत करून किंवा तिच्या स्वतःच्या किंवा कुटुंबातील कोणत्याही सदस्याच्या प्रत्यक्ष देखरेखीसाठी रोखीने किंवा वस्तूच्या रूपात देय असलेल्या मजुरीवर नाकर ठेवून किंवा भाड्याने मजूर लावून जमीन कसते अशी व्यक्ती अथवा हिंदू अविभक्त कुटुंब म्हणजे शेतकरी दुसऱ्यांच्या शेतातील माल विकणारी व्यक्ती म्हणजे शेतकरी नव्हे त्याला व्यापारी समजले जाईल.

जी एस टी मधून चहा कॉफी दुध यासारख्या वस्तूनां वगळण्यात आले आहे. पूर्वीच्या मुल्यवर्धित करानुसार या व्यक्तीसाठी २ ते ४ टक्के टॅक्स आकारला जात होता व्हॅट एक्साईज ड्युटी , सेवाकर असे कर भरावे लागत होते आता एकच कर भरावा लागणार असल्याने शेती उत्पादनासाठी कर दर कमी होण्यास मदत होणार आहे.

संदर्भ :-

- १) अॅड.गोविंद पटवर्धन, असा आहे जी एस टी कायदा

सकाळ प्रकाशन पुणे

२) अर्थसंवाद मराठी अर्थशास्त्र परिषद त्रैमासिक जुलै ते

सप्टेंबर २०१६

३) लोकप्रभा - जी एस टी चा गुंता जुलै २०१७

४) अर्थसंवाद मराठी अर्थशास्त्र परिषद त्रैमासिक जुलै -

सप्टे २०१७

५) Clear tax in Impact- of gst- agri

६) Business economicsw in impact - gst

agriculture

